

Vzpomínka na Františka Balátu ku příležitosti 100 let od jeho narození

Rádi bychom i v Živě připomněli významného československého ornitologa a parazitologa, „všenkýře“ RNDr. Františka Balátu, CSc. (22. července 1925 – 20. dubna 1992), který by letos oslavil 100 let. Byl znám jako skromný člověk, prakticky celý život zasvětil velkému zájmu o ornitologii. U kolegů a přátel neměl rád, když se mu říkalo jinak než Fana, což si dovolueme respektovat i v naší vzpomínce. V předkládaném textu jsou použita jak publikovaná, tak dosud nepublikovaná data a vzpomínky jeho kolegů a známých, kteří měli čest se s ním osobně potkat. F. Balát přispíval i do Živy, mezi lety 1956 a 1983 napsal několik článků.

Fana se narodil v Hodoníně do rodiny sklenáře. O přírodu a zejména o ptáky se intenzivně zajímal již od útlého věku. Díky téměř neustálému pobytu venku i díky společnosti dalších dvou generačních druhů, Zdeňka Kuxe a Stanislava Svobody, se začal formovat jeho hluboký zájem o přírodu. Už jako studenti gymnázia měli s kamarádem Standou Svobodou kompletně podchycené široké okolí Hodonína včetně tehdy budovaných rybníků kolem říčky Kyjovky. Právě tyto rybníky pak byly jednou ze zásadních lokalit Fanova pozdějšího ornitologického i parazitologického výzkumu. V 17 letech se v r. 1942 stal členem Československé ornitologické společnosti a publikoval také své první odborné články. V téže době začal jako člen Kroužkovací stanice i s odchytů a kroužkováním ptáků, kterému se aktivně věnoval po zbytek života (poslední záznam v jeho „kroužkovací knize“ je z 15. června 1991). Po maturitě na gymnáziu v Hodoníně r. 1944, kdy byly v důsledku německé okupace uzavřeny vysoké školy, pracoval rok jako lesní dělník. V r. 1945 odešel Fana do Brna, kde se zapsal ke studiu zoologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity. Pozornost zde zaměřil na výzkum všenek

(Mallophaga, nyní Phthiraptera). Jak napsal ve své disertaci: „S ektoparazity řádu Mallophaga jsem se občas setkal během své ornitologické činnosti, neboť jsem měl jako kroužkovatel v ruce ročně velký počet ptáků. Neměl jsem však možnost si je určit.“ Tuto možnost získal na Zoologickém ústavu MU vedeném prof. Sergejem Hrabětem. Brzy se zorientoval v dostupné literatuře, determinaci čmelů (starší název pro řád všenky) a ihned započal s intenzivním sběrem materiálu, přičemž, jak sám napsal, měl obvyklé začátečnické štěstí, neboť již v prvních sběrech byly druhy vzácné, a i později „nacházel sice známé druhy, avšak na dosud neuváděných ptácích, hostitelích a nechýběly mezi nimi ani druhy dosud zcela neznámé“. Disertační práci s názvem K poznání čmelů (Mallophaga) zjištěných na ptácích Moravy, Slezska a Slovenska obhájil v r. 1949 a získal titul RNDr. Následující dva roky absolvoval vojenskou prezenční službu v posádkové hudbě v Bratislavě, kde měl možnost uplatnit svou další vášeň, hru na housle (obr. 6).

Profesní kariéru Fana zahájil jako asistent Biologické stanice Zoologického ústavu Vysoké školy zemědělské (VŠZ) v Lednici na Moravě. Po svatbě s významnou československou botaničkou Emilií Tulákovou (1. listopadu 1926 – 21. května 2005) se r. 1951 přestěhovali do Bratislavy, kde nakrátko působil jako odborný pracovník Studia populárně vědeckých filmů a krátce jako kustod Slovenského národního muzea. Záhy poté se však stal zaměstnancem Parazitologického ústavu Československé akademie věd, dislokovaným v Brně na Vysoké škole zemědělské u prof. Josefa Kratochvíla. Ten pak v r. 1953 založil Laboratoř, pozdější Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV v Brně, jehož byl Fana Balát prvním pracovníkem. V r. 1960 zde obhájil

1 František – Fana Balát v terénu při sběru ektoparazitů. Zohor, Slovensko (1947)

2 Hráz Hlohoveckého rybníka – exkurze v rámci mezinárodní konference Rational use of waterfowl resources organizované International Waterfowl Research Bureau ve dnech 25.–29. září 1972 v Brně. F. Balát (vpravo) ukazuje britskému ornitologovi a znalci vodního ptactva Geoffrey V. T. Matthewsovi (vlevo) typovou lokalitu po něm později pojmenované všenký *Ornithobius matthewsi* Balát, 1974. Uprostřed Balátův kolega, entomolog Jaroslav Pelikán, vzadu polský ornitolog Eugeniusz Nowak. Foto P. Harrison

kandidátskou disertační práci o ptácích Žitného ostrova. Na tomto pracovišti, později změněném na Ústav systematické a ekologické biologie, zůstal až do odchodu do penze v r. 1985.

Jméno Františka Balátu je známo především milovníkům ptactva. Mnoho z nás začínalo s objevováním tajů přírody s jeho terénním Klíčem k určování našich ptáků v přírodě (Academia 1986). Mezi profesionálními ornitology je však znám i jako autor desítek původních publikací (viz příloha na webové stránce Živy), vyplývajících nejen z jeho povolání, ale i zájmů. Díky dlouholetému působení na Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV se však zabýval nejen milovanou terénní ornitologií a kroužkováním ptáků, ale i studiem nákaz s přírodní ohniskovostí, zvláště aviární tuberkulózou a studiem ptačích parazitů. Zálubu v odchycích a hluboké znalosti ptačích hostitelů využil zejména při studiu všenek. A to přesto, že se této skupině mohl věnovat takřkajíc až po řádné pracovní době, což bylo řadou kolegů vnímáno jako tolerovatelná podivnost. Tomuto zájmu, někdy hraničícímu s posedlostí, zůstal věrný po celý život a díky své trpělivosti, preciznosti a hnidopišství (zde v tom pravém pozitivním smyslu slova) předstíval v oblasti studia všenek vrcholného

světového odborníka, jak by řekl prof. Zdeněk Hubálek: světového „všenkyně“. Jelikož o Balátovi jako ornitologovi již bylo mnoho řečeno i napsáno, zaměříme se v naší vzpomínce na osobu Fany Baláta jako světového znalce všenek.

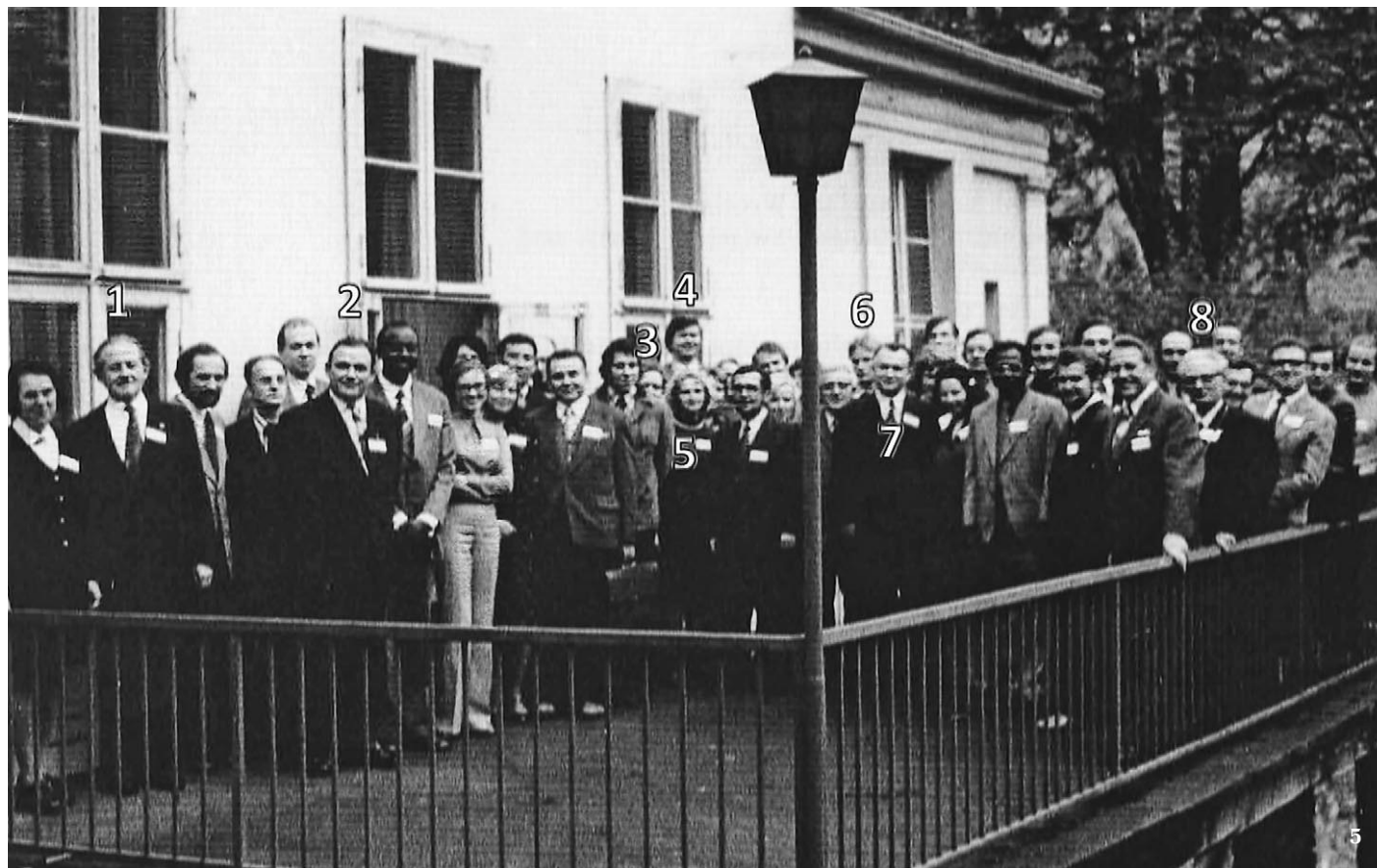
Balát všenkýřem

Hlavním podkladem pro další významné práce v tomto vědním oboru se stala jeho disertace. V rámci studií na MU nasbíral v letech 1946–49 přes 540 vzorků všenek z více než 100 druhů ptáků. Jak píše ve své práci: „Mallophágy jsem sbíral na ptácích, které jsem získával různým způsobem. Používal jsem k tomu sklopných sítěk, umístovaných většinou na zem, nebo i do větví stromů a rákosí, dále jemné nárazové sítě, sýkořích skříněk atd. Chytání živých ptáků bylo zvláště důležité proto, že jsem se soustředil hlavně na sběry ze zpěvných ptáků, kteří jsou po této stránce málo prozkoumaní. Nebylo proto možné, připust-

né, abych je proto střílel, zvláště když jsou na nich Mallophaga vzácná a na mnoha jsem nenašel vůbec nic, takže jejich usmrcení by bylo pak zcela zbytečné.“ Jako výborný stromolezec byl schopen kontrolovat i hnízda a následně vyšetřit a okroužkovat nalezená mláďata. Nikdy mu nedělalo dobře, když ornitologové během výzkumů ptáky stříleli a pitvali. Bylo mu těch ptáků líto. Ostatně v disertaci píše: „Jen v případech, kdy nebylo možné se zmocnit ptáků živých, jsem je lovil střelnou zbraní. Nečinil jsem tak však bez rozmyslu, mnohé exempláře jsem si raději odepřel, i když jsem je měl na dostřel.“ Materiál ale sbíral i v preparátorských dílnách, hlavně u Františka Tesaře v Rosicích u Brna, v pozdějších letech také u Jána Brteka st. v Bratislavě. Tuto dílnu navštěvoval zejména jako voják (v letech 1950–51), často s houslemi pod paží. Když mohl, tak si po zkoušce Vojenského uměleckého souboru „odskočil“ prohlédnout zajímavé úlovky

a nasbírat nové „švoly“ (slovensky všenký). Fana byl vždy připraven, takže futrál na housle skrýval nejen housle, ale také epruvety na všenký. Při sběru na mrtvých ptácích si byl dobře vědom možného přeběhnutí všenek mezi hostiteli, proto vždy úzkostlivě dbal na přísnou izolaci jednotlivých střelených exemplářů. Jak sám píše: „Budiž hned podotknuto, že jsem měl zřídka více než tři ptačí druhy současně. Jednotlivce jsem zabalil do papíru a uložil jednoho do tašky, druhého do druhé tašky a třetího na bicyklový nosič.“ Právě bicykl byl oblíbeným dopravním prostředkem, kterým, jak říkával, se dá dostat všude.

Výsledky svého výzkumu všenek publikoval F. Balát v 16 odborných vědeckých člancích. Jde především o práce, které se týkají výskytu všenek u volně žijících pěvců jižní Moravy a taxonomické práce zabývající se rody *Actornithophilus*, *Brueelia*, *Ornithobius* a *Ricinus*. Velmi bohaté záznamy

3 F. Balát s kamarádem zoologem a ornitologem Zdeňkem Kuxem ve sbírce lékáře a ornitologa Alfreda Hoříceho věnované Národnímu muzeu (1945)

4 V terénu při prohlížení rákosníka se sítkou proti komárům podle Pavlovského (1965)

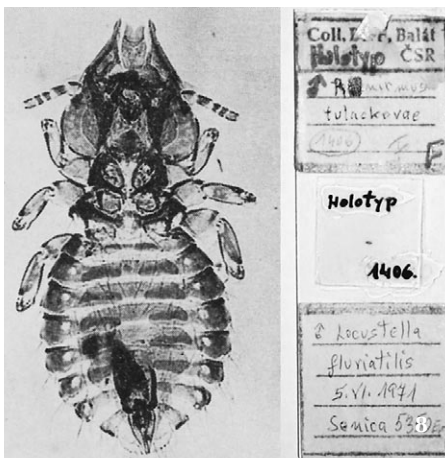
5 Účastníci mezinárodní konference Symposium über Mallophaga und Anoplura pořádané 5.–7. listopadu 1975 na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Na snímku entomologové, parazitologové – specialisté na vši a všenky Wolfriedrich Eichler, Berlín (1), Jozef Rékási, Budapešť (2), Irina Alexandrovna Fedorenko, Kyjev (3), Robert C. Dalglish, San Diego (4), Jadwiga Złotorzycka, Vratislav (5), Eberhard Mey, Rudolstadt (6), Vladimír Černý, Praha (7) a František Balát (8). Z archivu International Society of Phthirapterists (Phthiraptera.myspecies.info)

6 Tři Balátovy vášně: ptáci a vše kolem nich, fotografování a hra na housle – zde při oslavě Mezinárodního dne žen na Ústavu pro výzkum obratlovců Československé akademie věd v Brně (zřejmě r. 1961). Foto z archivu pozůstalosti F. Baláta (obr. 1, 3, 4 a 6)

7 Balátova sbírka mikroskopických preparátů všenek je dnes uložena ve sbírkách Moravského zemského muzea v Brně. Foto O. Sychra

8 Holotyp pérovky *Sturnidoecus tulackovae* (Balát, 1981) z cvrčilky říční (*Locustella fluviatilis*) věnovaný Balátově ženě, botaničce Emilii Balátové-Tuláčkové. Foto F. Balát a O. Sychra

o všenko-hostitelských vazbách a výskytu jednotlivých druhů na území Československa postupně shrnul v přehledech všenek ptáků Moravy a Slovenska, Tatranského národního parku, ptáků a savců Slovenska a zejména v souhrnném seznamu všenek Československa. Přehled všenek zpracoval také v části věnované parazitům našich volně žijících ptáků v rámci publikace Fauna ČSSR – Ptáci 1–3 (Academia 1972, 1977 a 1983). Obecnou charakteristiku těchto ektoparazitů včetně jejich biologie, ekologie a hostitelských vazeb a determinací klíč pro středoevropské rody pak v kapitolách Mallophaga ve třetím dílu Obenbergerovy Entomologie (Nakladatelství ČSAV 1957) a v Klíči zvířeny ČR 3

(ČSAV 1959). Pro publikaci Josefa Kratochvíla a Emanuela Bartoše Soustava a jména živočichů (ČSAV 1954) dostal za úkol všechny „breberky“ v jeho kompetenci pojmenovat česky. Tak si sedl a vymýšlel lupťouše lžičáčí, čírčí apod. Celkem pro zmíněnou knihu navrhl 30 druhových jmen zařazených do tří rodů – lupťouš, pérovka a všenska (odpovídajících dnešnímu rozdělení na tři skupiny Amblycera, Ischnocera a Trichodectera). Bylo to s největší pravděpodobností poprvé, co se v odborné literatuře objevil pro řád Mallophaga název všenky, který tak nahradil původní čmelové. Balát byl v tomto směru poměrně zdrženlivý a nevyužil žádný z řady „poetických“ názvů uváděných v dřívější literatuře, např. Emanuele J. Peckou, který v r. 1881 dělil čmely (Mallophaga) na dvě čeledi – šoupálky (Philopteridae) a běhule (Liotheidae), přičemž šoupálky rozdělil na rody všenska (*Trichodectes*) a zápeřík (*Philopterus*) s pěti podrody: čmel v užším smyslu (*Docophorus*), drhlík (*Nirmus*), zápeříček (*Goniocotes*), peříš (*Goniodes*) a nekoslík (*Lipeurus*). Mezi běhule pak řadil rody srstíl (*Gyropus*) a běhule (*Liotheae*) s 6 podrody: pířil (*Eureum*), kaziper (*Laemobothrium*), poderka (*Physostomum*), pernice (*Trinoton*), prachule (*Colpocephalum*) a lupťouš (*Menopon*). Jak už to tak bývá, a někdy případy i z nedávné minulosti, někteří kolegové nepřijali české názvosloví bez výhrad, takže i přes Balátovu tvůrčí zdrženlivost vyšel v reakci na jeho práci pohrdlivý článek „Co je lupťouš čírčí?“ (podle osobního sdělení kolegy autorů vzpomínky) a poměrně kritická recenze od Julia Komárka z r. 1954.

F. Balát je autorem popisů 40 nových druhů všenek 14 rodů, přičemž 32 druhů 11 rodů je stále platných. Jde o 27 druhů pérovek rodů *Brueelia* (10 druhů), *Guimaraesiella* (2), *Penenirmus* (5), *Philopterus* (2), *Rostrinirmus* (5), *Saemundsonnia* (1), *Strigiphilus* (1) a *Sturnidoecus* (1) a pět druhů lupťoušů rodů *Machaerilaemus* (1), *Menacanthus* (2) a *Ricinus* (2). Zbývajících 8 druhů 6 rodů je dnes považováno za synonyma (viz příloha na webu Živy). Většinu těchto nových druhů věnoval svým učitelům, kolegům a kamarádům (např. Karlu Pflegerovi, Karlu Hudcovi, již zmiňovaným J. Kratochvílovi, Z. Kuxovi, S. Svobodovi a mnoha dalším). Dva druhy věnoval své milované ženě Emilce: *Philopterus emiliae* z pěvušky podhorní (*Prunella collaris*) a *Sturnidoecus tulackovae* (obr. 8) z cvrčilky říční (*Locustella fluviatilis*). Je zajímavé, že přes rozsáhlé areály výskytu zmíněných hostitelů je ze všech všenek popsanych Balátem výskyt právě těchto dvou druhů pérovek doposud zdokumentován stále jen z několika lokalit na Slovensku. Nicméně i některé další druhy lze řadit mezi vzácné, zejména díky vazbě na vzácné a ohrožené hostitele, např. *Menacanthus brelihi* ze sýkořice vousaté (*Panurus biarmicus*) nebo *Rostrinirmus carpodaci* z hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*).

Na Fanyho počest nese jeho jméno pět druhů či poddruhů všenek (*Brueelia balati*, *Mulcticola balati*, *Myrsidea balati*, *Ricinus balati*, *Saemundsonnia platygaster balati*). Jak napsal v r. 1968 při popisu druhu *R. balati* německý všenkář Goetz Rheinwald: „Tento nový druh jsem pojmenoval po významném mallophagologovi a ornitologovi dr. Františku Balátovi, který svou intenzivní sběratelskou činností nezaměnitelně přispěl k poznání rozšíření mnoha evropských druhů všenek.“ Kromě toho byly na počest dr. Baláta popsány dva druhy zákožkovců (Astigmata: *Brephosceles balati* a *Proctophyllodes balati*) a jeden druh třásněnky (Thysanoptera: struhatka *Aeolothrips balati*; viz příloha na webové stránce Živy).

Vedle publikovaných údajů patří k významnému odkazu Fany Baláta jeho sbírka mikroskopických preparátů všenek. Čítá kolem 3 000 preparátů, včetně většiny typových jedinců, a je dnes uložena ve sbírkách Entomologického oddělení Moravského zemského muzea (MZM) v Brně, kde máme k dispozici také jeho soubor

všenkařských separátů. Původní sbírku tvoří 1 533 položek s pořadovými čísly 1 až 1556 (z toho 23 čísel F. Balát neobsadil a zůstala volná) s celkem téměř 2 000 mikroskopickými preparáty všenek vytvořenými v letech 1946–79 z vlastních sběrů (z nich asi 200 aktuálně ve sbírce chybí jako nevrácené zápůjčky; dalších zhruba 200 preparátů pak bylo zasláno do světových muzeí, k nimž patří např. Natural History Museum London, Prirodoslovni muzej Slovenije Ljubljana, Museum für Naturkunde Berlin, Slovenské národné múzeum Bratislava nebo Field Museum of Natural History Chicago). Většina všenek byla sesbírána během výzkumu volně žijících ptáků na území bývalého Československa, převážně na jižní Moravě. Kromě toho jsou ve sbírce všenky, které Fana získal během terénních odchytů ptáků a sběru jejich ektoparazitů v zahraničí, zejména při expedici Ústavu pro výzkum obratlovců do Bulharska (1957), z cesty do Švédska (1963), ale také z kratších cest do Německa a Rakouska. Na několika preparátech jsou rovněž všenky nasbírané během jeho pobytu na Kubě (1979). Na dalších 300 preparátech F. Balát zpracoval všenky zasláné ornitologem Georgem Breuerem z Maďarska (z let 1950–54). Jiné oblasti jsou zastoupeny materiálem (ca 700 preparátů), který získal výměnou s všenkýři napříč Evropou, jako byli Theresa Clay a George Henry Evans Hopkins (Londýn), Savo Brelj (Lublaň), Dmitrij Ivanovič Blagověščensky (Petrohrad), Wolfdietrich Eichler (Berlín) nebo Balátův předchůdce, preparátor a velký sběratel i znalec všenek Karel Pfleger (Praha).

Ke sbírce jsou přiloženy původní ručně psané seznamy (obr. 7) s precizní evidencí a podrobnými informacemi o odchycených hostitelích, lokalitách, okolnostech nálezů a samozřejmě o nalezených všenkách, jejich počtech, pohlaví, včetně informací o konzumované potravě, podle čehož lze hodnotit nejen intenzitu napadení, poměr pohlaví, ale zároveň potravní preference daných rodů a druhů. Ve sbírce se nacházejí zástupci celkem 122 druhů luptoušů (Amblycera) 30 rodů 6 čeledí, 339 druhů péřovek (Ischnocera) 63 rodů 6 čeledí péřovkovití (Phloptoridae) a 22 druhů všenek (Trichodectera) 7 rodů čeledi všenkovití (Trichodectidae). Hostitelé jsou zastoupeni 307 druhy ptáků 25 řádů a 24 druhy savců pěti řádů. Celkem je zde zdokumentováno 745 parazitohostitelských vazeb. Z významných sběrů lze, kromě typového materiálu, uvést ty pocházející ze vzácných či ohrožených hostitelů, např. péřovky *Capraiella subcuspidata* z mandelíka hajního (*Coracias garrulus*) nebo všenky *Bovicola alpinus* z kamzíků horských tatrských (*Rupicapra rupicapra tatraica*). Kvalita preparátů je různá od velmi kvalitních (zalitých do kanadského balzámu) přes vcelku dobré až po prakticky nepoužitelné (montované do vodou mísitelných médií), kterých je přibližně 10 %. Vzhledem k rozsahu může sbírka sloužit jako významný zdroj srovnávacího materiálu. V nedávné době byla dokončena revize preparátů a u vybraných skupin všenek dále probíhá detailní revize jednotlivých druhů. Elektronický seznam všenek Balátovy sbírky byl aktualizován podle platné nomenklatury

a je připravován k možnému zpřístupnění na stránkách MZM. Cenným zdrojem informací jsou jeho sešity s evidencí odchycených ptáků vyšetřených na parazity (1953–63) uložené v Ornitologické stanici Muzea Komenského (ORNIS) v Přerově, které obsahují záznamy o více než 3 000 ptácích 140 druhů 17 řádů. Dominantní skupinou jsou pěvci (90 %), z druhů dominuje sýkora koňadra (*Parus major*, 9 %) a vrabec polní (*Passer montanus*, 8 %). Z detailních poznámek bude možné vyhodnotit výskyt ektoparazitů, zejména prevalence všenek, péřových roztočů (Psoroptidia), klíšťat (Ixodida), ptakotrudek (Hippoboscidae) a blech (Siphonaptera).

Vedle nespočetné řady ornitologických aktivit, konferencí a kongresů se F. Balát společně s kolegou Vladimírem Černým zúčastnil mezinárodní konference věnované problematice vší a všenek Symposium über Mallophaga und Anoplura pořádané 5.–7. listopadu 1975 na Humboldtově univerzitě v Berlíně (obr. 5). Měl možnost se zde potkat s nejvýznamnějšími osobnostmi tohoto oboru, s nimiž do té doby čile komunikoval při výměně separátů, preparátů i materiálu. Jmenovat lze např. Wolfdietricha Eichlera, Jadwigu Złotorzyckou, Irinu Alexandrovnu Fedorenko, Jozefa Rákásiho, Eberharda Meye a Roberta C. Dalglisha. Celoživotní přínos F. Baláta v oblasti studia všenek byl oceněn členy mezinárodní společnosti International Society of Phthirapterists na mezinárodní konferenci International Conference on Phthiraptera 6 – ICP6 konané v červnu 2018 v Brně. Zúčastnilo se jí na 100 odborníků z 22 zemí světa, včetně zmíněného E. Meye, který zavzpomínal na r. 1975 a ocenil Balátovu preciznost při sběru a determinaci všenek, ale i ochotu podělit se vždy nejen o zkušenosti, ale i o rozsáhlý srovnávací materiál.

Osobnost Fany Baláta

Kromě toho, že byl velkým odborníkem, měl Fana i poměrně specifickou povahu. Dovolujeme si pro ilustraci uvést i několik vzpomínek těch, kteří jej znali, či jen nákrátko potkali. Byl svéráznou osobností, mimořádně bezprostřední, i když ne vždy dobře pochopenou. Byl spíš plachý. Nejlépe se cítil v terénu, kam chodil vždy náležitě připraven a oblečen, přičemž neváhal poradit, podělit se o zkušenosti i s mladšími kolegy a studenty. Byl pravý Čechoslovák, takže kromě jeho rodného Hodonína a celkově jižní Moravy s oblibou jezdil na pozorování a odchyt ptáků na Slovensko, kde se za svou dlouholetou kariéru seznámil s mnoha kolegy a životními přáteli. Památne jsou zejména jeho výpravy na Žitný ostrov. Oblíbenou lokalitou však byly také Pařížské močiare v Gbelcích na jižním Slovensku (poznámky z této lokality jsou datované např. z let 1966, 1976, 1982 a 1984). Nejraději trávil celé dny odchyt a pozorování ptáků uprostřed rozsáhlých rákosin, kde také nocoval na jednom z mála ostrovů suché půdy. Aby nemusel místo opouštět, nechával si od místních donášet zásoby proviantu. Proto se pro dané místo vžilo označení Balátova spálna. Do ektoparazitů, hlavně všenek, byl opravdu „zažraný“ a nevynechal jedinou příležitost k možné podrobné prohlídce mrtvých ptáků. Nosil je odděleně v igeli-

tových pytlících po kapsách a když měl chvíli, tak nějakého vytáhl a začal ho probírat. A to třeba, i když čekal u stolu na polévku. Byl vždy připraven, měl stále u sebe nějaké lahvičky, zkumavky, kam by mohl případný úlovek uložit. Ornitologům se moc nelíbilo, že při prohlížení ptáků byl „až moc“ důkladný, protože mu to dlouho trvalo, než jednoho ptáka pořádně prohlédl „pírko po píru“ (obr. 1).

Zatímco v práci si vedl precizní poznámky a evidenci, v jiných aspektech byl jeho přístup k pořádku opravdu trochu zvláštní. Jednou v listopadu si např. zapomněl doma knihu, tak tam poslal asistentku. Doma byla manželka Emilka, která pracovala na nějakém projektu. Byl tam prý neuvěřitelný nepořádek – jako u správné vědecké dvojice – všude knihy, časopisy, články. Když Emilka hledala tu knihu pro Fanu, tak odhrnula hromádku knížek na pohovce a pod ní byl talířek se švestkovou buchtou pěkně obrostlou plísní. Památne bylo i jeho objednávání v restauraci. To si Fana vzal jídelní lístek a říká, z jedničky mi dejte maso, z dvojky přílohu a polijte mi to omáčkou z trojky.

Jmenovitou vzpomínku přidáváme od kolegy kroužkovatele Michaela Strnada: „Kolem r. 1977 jsem se s dr. Balátem setkal náhodně v německém Serrahnu, kde Čechům nakloněný šéf stanice Hubert Weber přijímal české studenty jako poskoky na vyndávání ptáků ze sítí. A zrovna když jsem tam fungoval já, objevil se tam dr. Balát se svým přítelem Karlem Vaňkem. Protože jsme byli na stanici jediní Češi, dost jsme se spolu bavili a já jsem dostal od zkušenějších ornitologů spoustu užitečných rad. Pikantní bylo, že odjížděli asi dva dny před mým koncem služby a jeli na ostrov Hiddensee, kde byla další stanice. Protože jsem se na Hiddensee taky chystal, domluvili jsme se, že mi tam zajistí ubytování a já přijedu za nimi. Když jsem na Hiddensee nastoupil i já, zjistil jsem, že pánové cestou dopustili do špatného vlaku a na ostrov dorazili jen o loď přede mnou.“

Vzpomínky zakončíme historkou z Faerských ostrovů, kde Balát pobýval v červnu 1965 a odkud přivezl i zajímavý materiál ektoparazitů mořských ptáků, mimo jiné roztoče z buřňáka severního (*Puffinus puffinus*) popsané r. 1967 kolegou Černým jako *Brephosceles balati*. Zázitek to byl silný ne proto, že ho tam „fackovaly“ chaluhy, ale proto, že když se vypravil na malý vedlejší ostrůvek, musel se brodit přes mělký průliv. Zdržel se příliš dlouho a zaskočil ho příliv. Když se vracel po obloukovitěm brodu skrytém vodou, sahala mu voda po prsa. Neustále prohmatával dno nohama, aby se nepotopil. Jak říkal, nebylo hlavním problémem to, že by se namočil a utopil fotoaparát, ale že neuměl plavat. Naštěstí to ustál, tak teď můžeme vzpomínat na významného ornitologa a všenkýře a jeho stoleté výročí.

Použitou literaturu a přílohu ve formátu PDF obsahující bibliografii F. Baláta, přehled druhů všenek, které popsal, a živočichů po něm pojmenovaných najdete na webové stránce Živy.